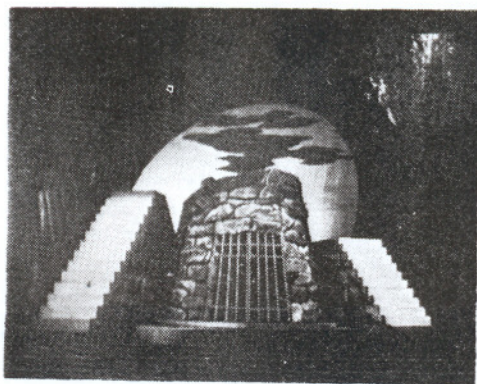

Počátkem padesátých let scénografická tvorba Františka Malého na brněnské scéně doznívala. V tehdejších názorech o realismu by se sotva našlo pochopení pro jeho snovou symboliku a poetickou surreálnost. Věnoval se nadále volnému a užitému umění a krátce po svých osmdesátých narozeninách v roce 1980, kdy mu Brno vzdalo poctu jubilejní výstavou, umírá. Lze jen litovat, že se tento všestranný umělec tak záhy s brněnským divadlem rozloučil: doba, v níž vystoupil z řad scénografů prošla svým vývojem, avšak další léta by si byla s jeho scénografickou invencí bezpochyby rozuměla.

Pedagog 111.

BALOUN VÁCLAV

Maketa scény pro inscenaci Calderonovy hry *Život je sen?* (Státní divadlo v Brně, 1947)

narodil se 31. 12. 1875 v Lipnici u Blovic na Plzeňsku, zemřel ? 1954 v Brně. Český činoherní herec a režisér, divadelní pedagog. Člen činohry Národního divadla v Brně v letech 1903–1909 a v letech 1919 až 1936.

Byl jednou z nejrázovitějších postav mezi brněnskými divadelníky své doby, typický zjev starší herecké generace. Než poprvé zakotvil v Brně, odbýval si svá učednická léta u několika kočujících divadelních společností. Balounovo první brněnské angažmá spadá ještě do let před první světovou válkou, kdy byl ředitelem Národního divadla Alois Staněk Doubravský, po něm František Lacina, kterého krátce nato vystřídal Antoš J. Frýda-Friedl. Už tehdy byli Balounovými jevištními partnery herci a herečky, s nimiž se pak znovu setkal po desetiletém intermezzu [herec a režisér u společnosti Sdružení měst východočeských]: Jaroslav Auerswald, Ladislav Pech, Ema Pechová aj. Druhé angažmá v Brně trvalo necelá dvě desetiletí a ukončil je teprve herecův odchod na odpočinek. V prvních poválečných sezónách zastihl Baloun ještě jako dramaturga činohry Jiřího Mahena a v jeho hrách také několikrát vystoupil. Teprve nyní, za nového vedení, mohl rozvíjet svůj osobitý herecký talent na velkých a závažných úkolech, ať už to byly postavy z domácího nebo světového repertoáru. Rozpětí Balou-

Prameny: archivní materiál uložený v historickém oddělení Zemského divadla v Brně; scénografická sbírka divadelního oddělení Moravského zemského muzea v Brně.

Literatura: Knozová, Helena: *Životní jubileum Františka Malého*, *Lidová demokracie*, 12. 3. 1980; Tomeček, Jaromír: *Za Františkem Malým*, *Svobodné slovo*, 25. 6. 1980; Sedláková, Josefa: *Jubilejní výstava F. Malého*, *Svobodné slovo*, 11. 6. 1980; Telcová, Jiřina: *Scénografie Příhod lišky Bystroušky*, *Časopis Moravského muzea*, 1963, L, str. 273–74; Program II, *časopis Státního divadla v Brně*, 10, str. 304–305.

JT

S Josefem Skřivanem ve hře Viléma Wernera Komediant Hermelin (Zemské divadlo v Brně 1932)

nových charakterizačních schopností dokládá z jedné strany sedlák *Jan Výrava* ze stejnojmenné hry F. A. Šuberta, z druhé městský *hejtman* v Gogolově *Revizorovi*. Jednou z nejzdařilejších postav byl slepec *Martin* ve hře *Studnice světců* od J. M. Synge, kde za režijního vedení Karla Urbánka byla jeho partnerkou *Anděla Novotná* (1920). V Auerswaldově nastudování *Maryši* vytvořil pozoruhodným způsobem *Lízala* (1919).

Tak jako většina starších herců jeho generace (Jaroslav Auerswald, Karel Pech, Karel Urbánek aj.) ujímal se i Václav Baloun čas od času režijních úkolů. Balounova režisérská aktivita se však projevila až během druhého, poválečného brněnského angažmá a měla povahu spíše příležitostnou než uvědoměle soustavnou. V letech 1919 až 1936 nastudoval Baloun v Brně zhruba tři desítky představení, aniž nějak výrazněji ovlivnil inscenační sloh činoherního souboru. Většina her, které Baloun režíroval, vymizela z povědomí diváků i divadelníků: *Revoluční svatba*, *Amazonka*, *Obrá paleček*, *Balkon*, *Páni na Dangaardenu*,

Škýz, *Rasa*, *Bílé růže*, *Zloděj*, *Jacquelina*, *Slečna šafárka*, *Zloděj*, *Známý z Fiesole*, *Lady Fanny a její služebnictvo*, *Páni*, *Chvála krádeže*, *Manželství paní Heleny* aj. Jen výjimečně se mu dostalo příležitosti nastudovat text větší a trvalejší hodnoty, ať už z domácího nebo světového repertoáru: Tylovy hry *Chudý kejklíř* (1921), *Strakonický dudák* (1922), *Tvrdohlavá žena* (1926); Langrovy veselohry *Velbloud uchem jehly* (1923), *Grandhotel Nevada* (1927), Shawovu *Messalianci* (1927), Gogolovu *Ženitbu* (1924) i *Hráče* (1925). V posledních sezónách před odchodem na odpočinek se Baloun věnoval pouze herecké činnosti.

Z původního řemeslníka vypracoval se Baloun pílí a sebevzděláním až na hereckého pedagoga působícího po řadu let na dramatickém oddělení brněnské konzervatoře; k adeptům herectví, kteří prošli Balounovou výukou, patřil mj. Karel Höger. A právě v Högrových vzpomínkách se dochovalo svědectví o tom, jak Baloun vyučoval hereckému řemeslu v prvním ročníku konzer-

Jako Martin s *Andělou Novotnou* v roli *Mary* v inscenaci hry J. M. Syngeho *Studnice světců* (Národní divadlo v Brně, 1920)

vatoře na celé škále afektů (Tak třeba afekt číslo 20: *údiv*, atd.). Svou občanskou angažovaností v místě bydliště si získal přívlastek „Žabovřeský starosta“; podle svědectví současníků „rozproudil veřejný život v Žabovřeskách v míře dotud nepoznané“. Hrál a režisoval i v ochotnických představeních, častokrát zajížděl na venkov jako hostující herec u kočovných společností.

V inscenaci Mahenovy hry *O maminku* (Zemské divadlo v Brně, 1932)

STANĚK-DOUBRAVSKÝ ALOIS

vlastním jménem Staněk, narodil se 19. 8. (podle některých pramenů 19. 6.) 1867 v Doubravčicích (okres Kolín), zemřel 4. 9. 1924 ve Středoklukách u Prahy. Český operní pěvec a divadelní ředitel. V Národním divadle v Brně působil v sezóně 1897—98 se společností Jana Pištěka a od začátku sezóny 1899—1900 do konce sezóny 1908—09 se společností Františka Laciny a Antoše Frýdy.

Literatura a prameny: Hübner, V.: Počátky českého divadla v Brně, Česká revue, 4. str. 1362—1371; Hýsek, M.: České divadlo v Brně, Hlídkka, roč. 1907, č. 6—12; Helfert, J.: Národní divadlo v Brně, Praha 1918; Tauš, K.: Padesát let českého Národního divadla v Brně, Brno 1934; Balvín, J.: Moravské divadlo mezi dvěma válkami a jeho režie (Disertační práce filozofické fakulty v Brně, 1948; Velká pochodeň, Sborník k pětasedmdesátému výročí Stáلهo českého divadla v Brně, Redigoval Artur Závodský, Brno 1959, zvl. příspěvky: Sáčková, M.: K začátkům českého divadla v Brně, str. 13—18; Bundálek, K.: Po stopách pokrokových tradic činohry, str. 19—28; Strnad, A.: Čtyři herci v mé vzpomínce: Jaroslav Auerswald, Ladislav Pech, Karel Urbánek, Václav Baloun, str. 80—84; Höger, K.: Z hercovy zápisníku, Praha 1981.

VK

Do roku 1886 studoval v Praze nižší učitelský ústav, zpěvu se učil u Františka Pivody. Asi v polovině 90. let minulého století byl přijat k Pištěkovu divadlu na Královských Vinohradech, s Pištěkem přišel též poprvé do Brna (1897—98) a zpíval tu Smetanova *Dalibora*. S výjimkou jedné sezóny v Plzni (1898—99) a jedné v Opavě (1901—02) zůstal pak Brnu věrný až do roku 1909. Na podzim 1899 jej sem angažoval František Lacina jako prvního tenoristu. V sezóně 1903—04 byl dokonci ředitelem divadla. Jeho operní dramaturgie přihlížela především k původní tvorbě (vedl např. práci brněnského kapelníka Cyrila Metoděje Hrazdiry *Král ječmínek*); nejvíce se proslavil českou premiérou Janáčkovy *Její pastorkyně* 21. 1. 1904, v níž zpíval sám *Lacu*. Pěvecké dráhy zanechal roku 1909 pro chorobu hlasivek, ale až do 1913 občas hostoval na různých scénách. Během své poměrně krátké kariéry vytvo-